

Gezag ontstaat niet door strenger te straffen

(1) In de eerste dagen van januari bespreken regeringsvertegenwoordigers traditiegetrouw de incidenten tijdens de jaarwisseling. Men leeft 5 zich daarbij steevast op de bekende wijze uit: ondanks een toename van het aantal incidenten werpt het zero-tolerancebeleid¹⁾ zijn vruchten af, door de inzet van tienduizend politiemensen zijn ernstige onlusten in de 10 kiem gesmoord en als de rechter tweehonderd procent strafverhoging oplegt, komt het wel goed.

(2) Geweld tegen werknemers met 15 een publieke taak is onacceptabel, daar is iedereen het over eens. De laatste jaren neemt de politiek echter wel een heel eigenaardige positie in ten aanzien van deze kwestie. Ze 20 hangt de 'straf helpt'-orthodoxie aan en is ervan overtuigd dat afschrikking werkt. Stapels onderzoeken die het tegendeel aantonen, worden rustig terzijde gelegd.

(3) Illustratief is het project *Veilige Publieke Taak*. Het uitgangspunt 25 daarvan luidt: "Agressief of gewelddadig gedrag tegen werknemers met een publieke taak wordt nooit getolereerd." Werknemers worden dan 30 ook aangespoord elk geval van agressie of geweld te melden. Het ambitieuze programma worstelt met veel problemen. Bij lichtere incidenten is sprake van 'onderregistratie'. 35 Werknemers zeggen dat zij verbaal geweld nooit laten registreren, omdat zij anders 'wel bezig kunnen blijven'. Ook bedreigingen komen lang niet 40 altijd terug in de registraties.

(4) Het Openbaar Ministerie (OM) wordt geacht een driedubbele straf-

eis te hanteren. Een deel van de officieren vindt dit niet langer proportioneel en eist dan ook lang niet 45 altijd een hogere straf. Het OM is in feite een keurslijf opgelegd: het leveren van veroordelingen conform de maximale strafeis. Daarmee wordt 50 een klassiek beginsel van het strafrecht als laatste redmiddel miskend. Bovendien verdraagt zero tolerance zich niet met het rechterlijke streven naar maatwerk. Mogelijk treft beide 55 partijen blaam en heeft de publieke werknemer de burger geprovoceerd. Of het gaat om de eerste overtreding waarvoor je wordt gepakt.

(5) Dan is er nog het probleem van 60 handhaving. Beschikken we wel over de middelen om naleving van 'nooit tolereren' af te dwingen? Kennelijk zijn de tienduizend politiemensen die tijdens oud en nieuw op de been 65 waren, toch niet genoeg. Een term als 'nooit tolereren' moet vooral een ferme, symbolische boodschap afgeven.

(6) In de reële wereld moeten we niet 70 alle vormen van agressief gedrag strafrechtelijk willen afhandelen. Zo horen beledigingen bij het stressvolle, stedelijke leven. Burgers schieten uit hun slof en verliezen 75 tijdelijk hun zelfcontrole. Die vervelende en vaak kwalijke reacties moeten niet worden gecriminaliseerd. Dat is zinloos en geeft bovendien het verkeerde signaal: 'zero friction'²⁾ als 80 publieke norm.

(7) Het ligt voor de hand dat politie en justitie zich richten op zwaardere vormen van agressief gedrag. Maar de strijd tegen agressie in de open-

85 bare ruimte is allereerst een maatschappelijke opdracht. Dat komt neer op revitalisering van alledaags gezag. Gezag duidt op ongevraagd initiatief nemen: een (her)definiëren van een probleemsituatie 'voor' anderen. Je introduceert daarmee ongelijkheid, niet om je formele positie te benadrukken, maar om de verantwoordelijkheid voor het reguleren van gedrag op je te nemen. Je moet je engageren en zeggen: "Dit gaan we niet doen!" Dit 'voorgaan' maakt weinig indruk als brandweerlieden en hulpverleners in de nacht tegenover een dronken en stoned publiek staan. Maar in alledaagse situaties kan het wel degelijk verschil maken: duidelijk zijn, laten zien voor welke zaak, welke normen je staat en wat je gaat doen en wat anderen moeten doen of laten. Ook dan is je mond het sterkste wapen.

(8) We moeten werknemers met een publieke taak meer speelruimte geven. Erkennen dat zij hun werk moeten doen en hen niet bij voorbaat trakteren op tegenspraak. Geen snelle, egocentrische reflexen als 'dat maak ik zelf wel uit'.

115 Conducteurs, hulpverleners of leraren het voortouw laten nemen

tegen onwenselijk gedrag. En dat optreden leren zien als publieke dienstverlening – niet als inbreuk op 'mijn' vrijheid. Dat optreden vereist moreel overwicht en moed, welwillend zijn, maar ook consequent, ervoor zorgen dat het ingrijpen als eerlijk wordt ervaren. Nu heeft gezag in een democratische samenleving een slecht imago. Gezag lijkt synoniem geworden aan 'tegen je zin' en 'opgelegd'. Veel burgers menen dat aanspreken op gedrag een ergerlijke zaak is, omdat 'mij' de wet wordt voorgeschreven. "Wie ben jij om mij te commanderen?" Het besef dat je vrijwillig kunt instemmen met anderen verzoek, leeft bepaald niet.

(9) Deze koudwatervrees voor gezag en de verontwaardigde reacties op inmenging moeten we te boven zien te komen. Niemand is gebaat bij zwakke gezagsdragers. Die kunnen mensen niet helpen, als de nood aan de man is. De 'brutalen' en 'onverschilligen' gaan vervolgens hun gang. Zij eisen het recht van de sterkste op. Onvermijdelijk weerklinkt daarna de roep om repressie en wordt de belijdenis dat straf helpt, weer stevig omarmd door de politiek.

naar: Bas van Stokkom

uit: NRC Handelsblad, 4 & 5 januari 2014

Bas van Stokkom (1953) is filosoof en socioloog en is als docent-onderzoeker verbonden aan het Centrum voor Ethiek van de Radboud Universiteit Nijmegen en de sociologiefaculteit van de Vrije Universiteit Amsterdam.

noot 1 zerotolerancebeleid: beleid waarbij elke overtreding wordt bestraft, ongeacht de ernst ervan of de omstandigheden waaronder de overtreding plaatsvond

noot 2 *zero friction*: de opvatting dat ergernissen en conflicten te allen tijde moeten worden voorkomen

Tekst 3 Gezag ontstaat niet door strenger te straffen

“Een term als ‘nooit tolereren’ moet vooral een ferme, symbolische boodschap afgeven.” (tekst 3, regels 65-68)

- 1p 23 Waarom is de boodschap die ‘nooit tolereren’ moet afgeven volgens de tekst vooral symbolisch van aard? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

“Het ambitieuze programma worstelt met veel problemen.” (tekst 3, regels 32-34)

- 3p 24 Noem de vier factoren die volgens de tekst de uitvoering van het project *Veilige Publieke Taak* belemmeren. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 70 woorden.

In tekst 3 worden twee aanbevelingen gedaan voor de bestrijding van openbare agressie. Eén aanbeveling is bedoeld voor de lokale gezagsdragers en de andere is bedoeld voor de burgers.

- 2p 25 Welke twee aanbevelingen zijn dat? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 9 van tekst 3 wordt een causale keten beschreven. Hier volgen in willekeurige volgorde elementen uit de tekst die onderdeel uitmaken van deze keten:

- 1 dan wordt het recht van de sterkste opgeëist
- 2 de ‘straf helpt’-orthodoxie wint terrein
- 3 er klinkt een roep om repressie
- 4 zwakke gezagsdragers kunnen niet helpen wanneer dat nodig is

- 3p 26 Zet deze vier elementen van bedoelde causale keten in een volgens de tekst logische volgorde. Noteer daartoe de nummers van de zinnen in bedoelde volgorde.

3p 27 Welke drie van onderstaande uitspraken zijn in overeenstemming met tekst 3?

- 1 Burgers moeten zich teweerstellen tegen agressie in de openbare ruimte.
- 2 Inwoners van Nederland moeten meer bereid zijn gezag te accepteren.
- 3 Men moet incidentele vormen van lichte agressie meer door de vingers zien.
- 4 Officieren van justitie moeten meer bereid zijn hogere straffen te eisen.
- 5 Tegen agressie moet strenger worden opgetreden.
- 6 Werknemers met een publieke taak moeten meer bereid zijn de leiding te nemen bij gevallen van agressie in de openbare ruimte.
- 7 Werknemers met een publieke taak moeten meer wettelijke bevoegdheden krijgen om agressie aan te pakken.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.